

Matematické modelování jako způsob poznání reálného světa

Helena Švihlová

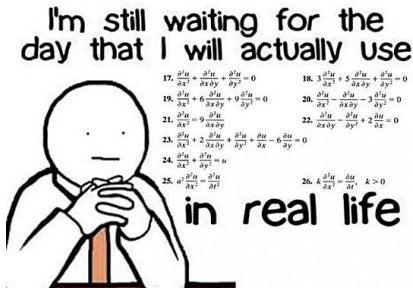
Matematický ústav MFF UK

UNIVERZITA KARLOVA
Matematicko-fyzikální
fakulta

Proč si poslechnout tuto přednášku

- ▶ nestane se vám následující

- ▶ dozvíte se, jaký je nejdelší experiment na světě
- ▶ jak vyhrát milion dolarů
- ▶ argumenty, proč je nutné pít červené víno

Matematické modelování – popis reálného světa

Sotva člověk ráno vstane, už může počítat. . .

Matematické modelování – popis reálného světa

F. Da, D. Hahn, C. Batty, C. Wojtan, E. Grinspun: Surface-Only Liquids, ACM Trans. on Graphics (SIGGRAPH 2016), 2016.

Matematické modelování – popis reálného světa

Bakalářský program Matematické modelování

- ▶ nový mezioborový bakalářský studijní program spojující matematiku, fyziku a výpočty na počítačích
- ▶ vhodný pro následné studium navazujících magisterských programů:

na matematice:

- Matematické modelování ve fyzice a technice
- Numerická a výpočtová matematika

na fyzice:

- Matematické a počítačové modelování ve fyzice
- Geofyzika
- Astronomie a astrofyzika
- Meteorologie a klimatologie

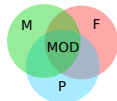
<http://bcmod.karlin.mff.cuni.cz>

matfyz

otevřává nový bakalářský program

Matematické
Modelování

kombinace matematiky, fyziky a počítačových metod

bcmod.karlin.mff.cuni.cz

Matematické modelování

- ▶ bakalářské studium **Matematické modelování, Obecná matematika, Obecná fyzika**
- ▶ magisterské studium - obor jak na matematice tak i na fyzice, společné přednášky
  - ▶ **Matematické modelování ve fyzice a technice**
  - ▶ **Matematické a počítačové modelování ve fyzice**
- ▶ navazující doktorské studium - 4F11 Matematické a počítačové modelování

<http://mod.karlin.mff.cuni.cz>

Matematický ústav UK a Ústav teoretické fyziky MFF UK

prof. RNDr. Josef Málek, CSc., DSc., josef.malek@mff.cuni.cz

doc. RNDr. Martin Čížek, Ph.D., martin.cizek@mff.cuni.cz

doc. Mgr. Milan Pokorný, Ph.D., milan.pokorny@mff.cuni.cz

RNDr. Jaroslav Hron, Ph.D., jaroslav.hron@mff.cuni.cz

RNDr. Miroslav Bulíček, Ph.D., miroslav.bulicek@mff.cuni.cz

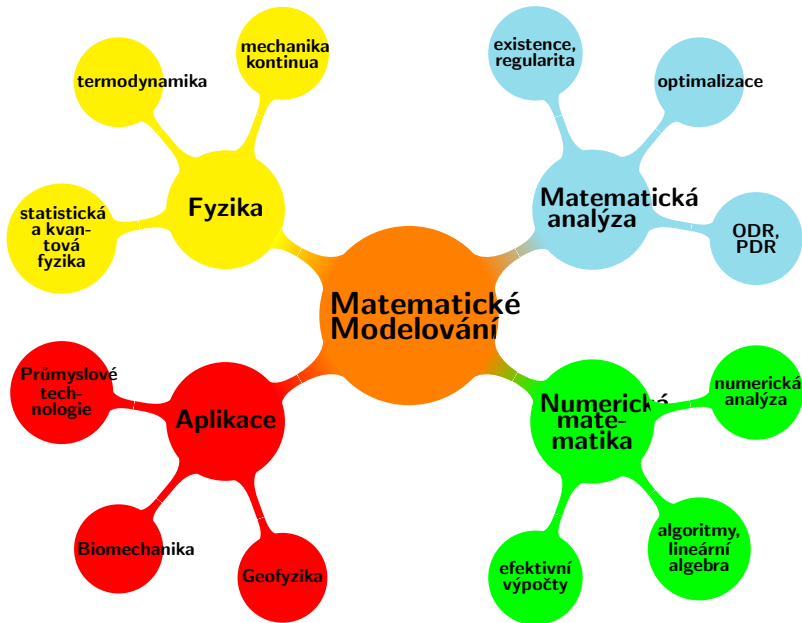
RNDr. Michal Pavelka, Ph.D., pavelka@karlin.mff.cuni.cz

Mgr. Vít Průša, Ph.D., vit.prusa@mff.cuni.cz

RNDr. Ondřej Souček, Ph.D., ondrej.soucek@mff.cuni.cz

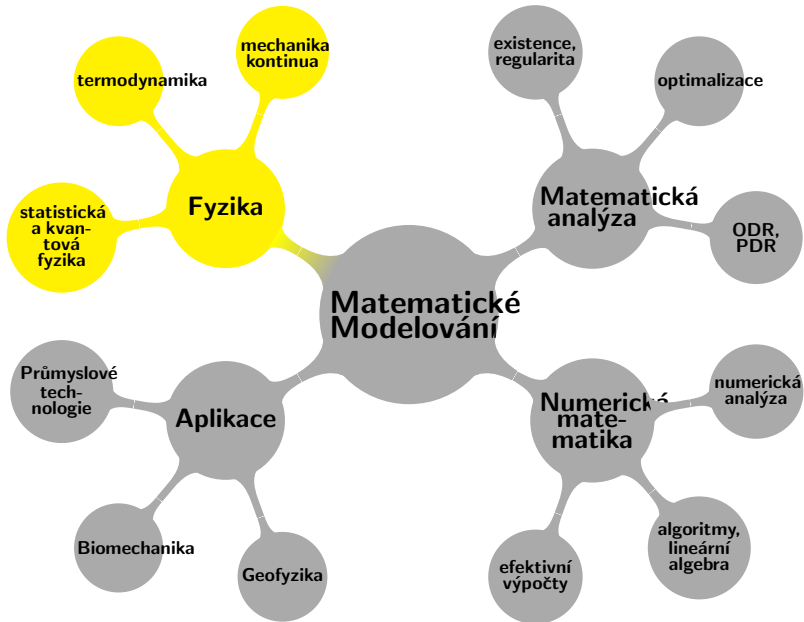
RNDr. Karel Tůma, Ph.D., ktuma@karlin.mff.cuni.cz

Matematické modelování

Proudění vody – fyzika

Proudění vody – matematický model

Zákony zachování hmotnosti a hybnosti:

$$m = \int_P \rho \, dv = konst$$

$$F = ma = \frac{d}{dt} \int_P \rho \mathbf{v} \, dv$$

Experimenty s materiálem:

$$F = \int_{\partial P} \mathbf{t}(\mathbf{n}) \, da + \int_P \mathbf{b} \, dv$$

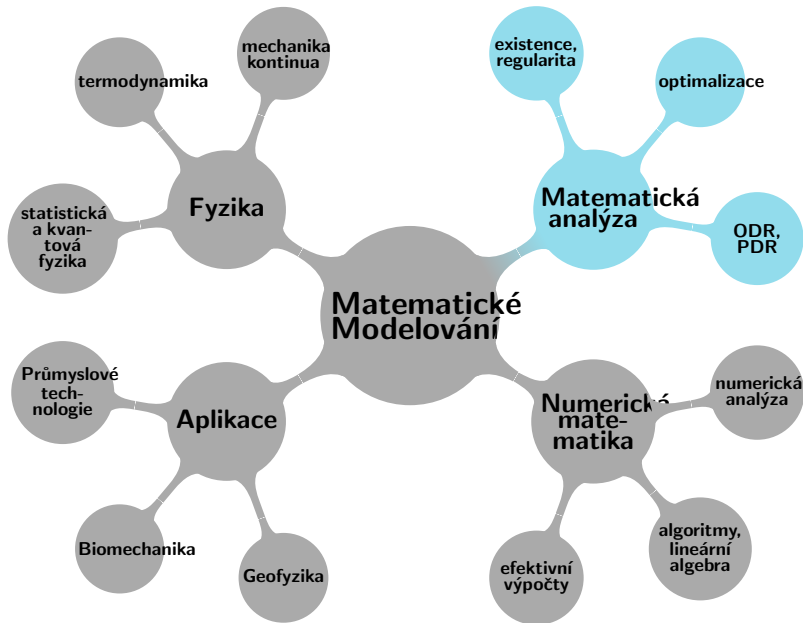
$$\mathbf{t}(\mathbf{n}) = -p\mathbf{n} + \mu \left(\nabla \mathbf{v} + (\nabla \mathbf{v})^T \right); \quad \mathbf{b} = \mathbf{0}$$

Navierovy-Stokesovy rovnice:

$$\operatorname{div} \mathbf{v} = 0$$

$$\rho \frac{\partial \mathbf{v}}{\partial t} + \rho (\nabla \mathbf{v}) \mathbf{v} - \mu \Delta \mathbf{v} + \nabla p = \mathbf{0}$$

Proudění vody – matematická analýza

Proudění vody – vlastnosti matematického modelu

Mají rovnice proudění vody nějaké řešení?

- ▶ Otázka zní spíš kdy/za jakých podmínek na vstupu a výstupu.

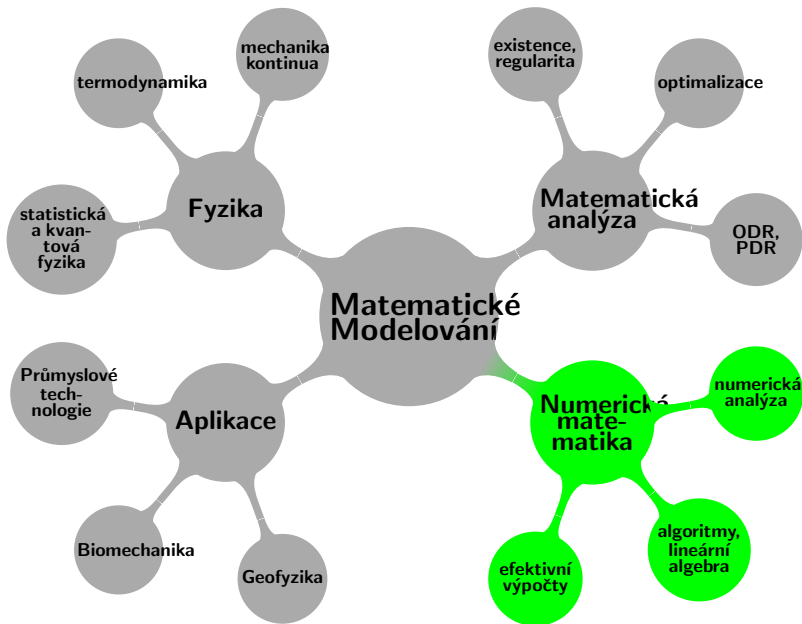
Mají rovnice proudění vody dobré kvalitativní vlastnosti?

- ▶ Voda teče směrem k nižšímu tlaku.
- ▶ Co vteče to vyteče.

Kolik mají rovnice proudění vody řešení?

- ▶ Problémy tisíciletí: Win a million dollars with maths, No. 3: The Navier-Stokes equations

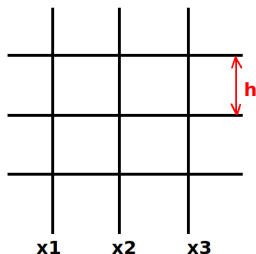
Proudění vody – numerická matematika

Proudění vody – výpočty

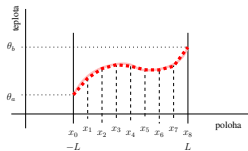
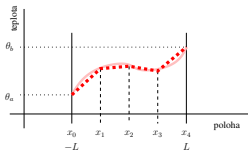
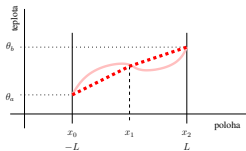
Aproximace funkce pomocí hodnot v konečně mnoha bodech.

$$\left. \frac{\partial v}{\partial x} \right|_{x=x_i} \approx \frac{v(x_{i+1}) - v(x_i)}{h}$$
$$\left. \frac{\partial^2 v}{\partial x^2} \right|_{x=x_i} \approx \frac{v(x_{i+1}) - 2v(x_i) + v(x_{i-1}))}{h^2}$$
$$\left. \frac{\partial v}{\partial t} \right|_{x=x_i} \approx \frac{v(x_{i+1}) - v(x_i)}{dt}$$

Co se stane pokud budeme počet bodů navyšovat do nekonečna? Bude se aproximace blížit k přesnému řešení původní úlohy?

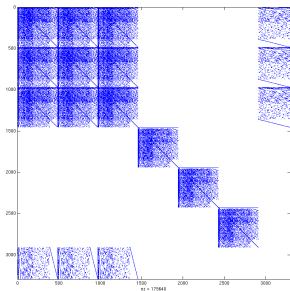
Proudění vody – výpočty

Proudění vody – výpočty

Úloha z lineární algebry

$$\begin{bmatrix} 2 & -1 & 0 & 0 & 0 & \cdots & 0 & 0 \\ -1 & 2 & -1 & 0 & 0 & \cdots & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 2 & -1 & 0 & \cdots & 0 & 0 \\ 0 & 0 & -1 & 2 & -1 & \cdots & 0 & 0 \\ \vdots & & & & & & & \vdots \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & \cdots & 2 & -1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & \cdots & -1 & 2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \theta(x_1) \\ \theta(x_2) \\ \theta(x_3) \\ \theta(x_4) \\ \vdots \\ \theta(x_{n-2}) \\ \theta(x_{n-1}) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \theta_a \\ 0 \\ 0 \\ 0 \\ \vdots \\ 0 \\ \theta_b \end{bmatrix}$$

Proudění vody – výpočty

- ▶ Počítače
- ▶ A jak velkou soustavu lineárních diferenciálních rovnic dokážete řešit?
- ▶ Lepší algoritmy versus výkonnější hardware
- ▶ Gausova eliminace versus sdružené gradienty
- ▶ Role zaokrouhlovacích chyby ve výpočtech

běžné pc 4 – 8 jader

Sněhurka Karlínský klastr matematické sekce, 224 jader

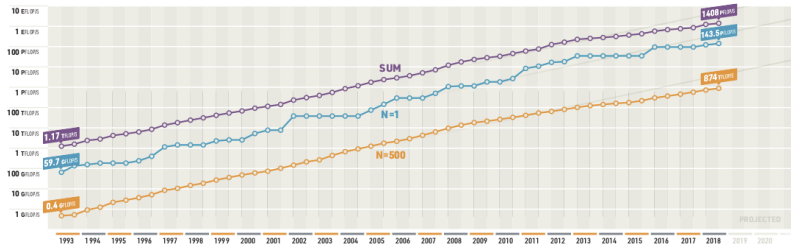
Anselm Ostravský superpočítač Anselm, 3 312 jader

Salomon Ostravský superpočítač Salomon, 76 896 jader (#214), 1,46 PFLOPs

Piz Daint nejvýkonnější superpočítač v Evropě, 387 872 (#5), 21,2 PFLOPs

Summit nejvýkonnější světový superpočítač, USA, 2 397 824 jader, 143,5 PFLOPs (~10MW)

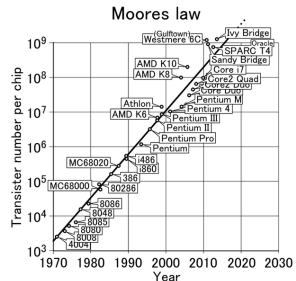
PERFORMANCE DEVELOPMENT

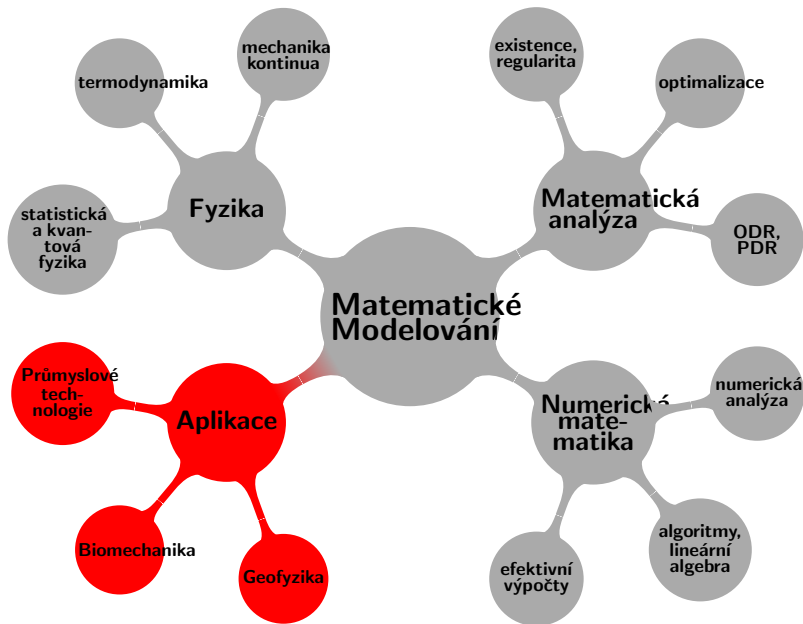

Sunway TaihuLight (#3), Čína, 93 PFLOPs

Gordon Moore (1965): *Počet tranzistorů, které mohou být umístěny na integrovaný obvod, se při zachování stejné ceny zhruba každých 18 měsíců zdvojnásobí.*

Modelování složitých materiálů

- ▶ Biologické tekutiny (krev, sinoviální tekutiny)
- ▶ Měkké tkáně (cévní stěny, chrupavky)
- ▶ Geofyzikální materiály (magma, láva, asfalt, ledovce)
- ▶ Materiály s tvarovou pamětí
- ▶ Materiály procházející velkými nebo plastickými deformacemi
- ▶ Viskoelastické materiály (asfalt, roztoky polymerů)

- ▶ Teoretická, numerická a počítačová analýza nelineárních problémů termomechaniky kontinua
- ▶ Odvození matematických modelů
- ▶ Problémy interakce různých procesů (proudění - deformace - teplo)
- ▶ Chemické procesy

Asfalt - Tekutina nebo pevná látka? nejdéle běžící laboratorní experiment

Rok	Událost
1930	Odzátkováno
1938	1. kapka
1947	2. kapka
1954	3. kapka
1962	4. kapka
1970	5. kapka
1979	6. kapka
1988	7. kapka
2000	8. kapka
2014	9. kapka

T. Parnell, University of Queensland

<http://www.thetenthwatch.com/>

- ▶ mnoho materiálů se chová různě pro různé prostorové a časové škály
- ▶ "stárnoucí" a chemicky reagující materiály

Modelování výroby skleněných desek

- ▶ zákony zachování veličin, materiálové vztahy, třífázové proudění,...
- ▶ vhodná formulace úlohy, okrajové podmínky, počáteční podmínky, ...
- ▶ optimalizace tvaru, materiálu, okrajových podmínek, ...

Modelování výroby skleněných desek

Proudění krve - Nenewtonovské tekutiny

- ▶ Složení krve - plasma (92% voda, proteiny, globulíny, ionty); pevné částice (červené krvinky, bílé krvinky, krevní destičky)
- ▶ Chemické reakce (koagulace)
- ▶ Interakce s okolím (cévní stěny)

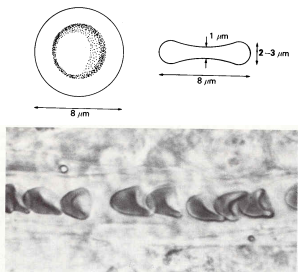

Fig. 13. Photomicrograph showing deformation of human red cells *in vivo* in a cutaneous capillary of about 7 μm diameter. (From Skalak and Brånemark, 1969.)

Obrázek: Červené krvinky: deformovatelné pružné disky, elastická buněčná stěna.

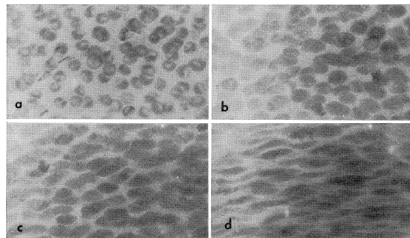
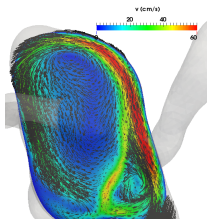
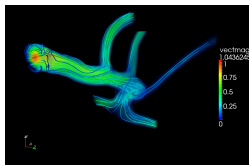
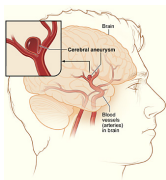

Fig. 2. Human red cells dispersed in highly viscous medium and flowing at different rates of shear. Strobe photomicrographs taken in a transport cone and plate viscometer. Cells at rest (a) and at 11.5 sec⁻¹ (b), 46 sec⁻¹ (c), and 230 sec⁻¹ (d) rates of shear.

Obrázek: Červené krvinky při různých hodnotách smyku. Shlukování červených krvinek, vznik tzv. rouleaux a jejich rozpad.

Výpočet proudění v reálných datech - mozkové aneurysma

- ▶ reálné/měřené geometrie, nepřesně změřené vstupní rychlosti, ...
- ▶ kompromisy modelu a velikosti úlohy, ...
- ▶ souhlas pacienta, zákony, ...

Výpočet proudění v reálných datech - mozkové aneurysma

Výpočet proudění v reálných datech - mozkové aneurysma

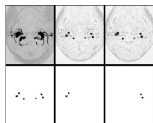
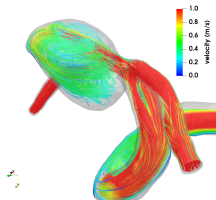
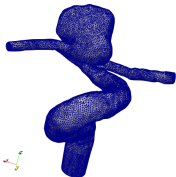
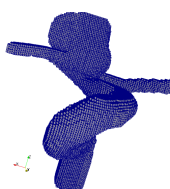
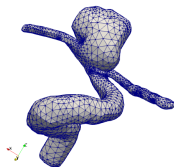
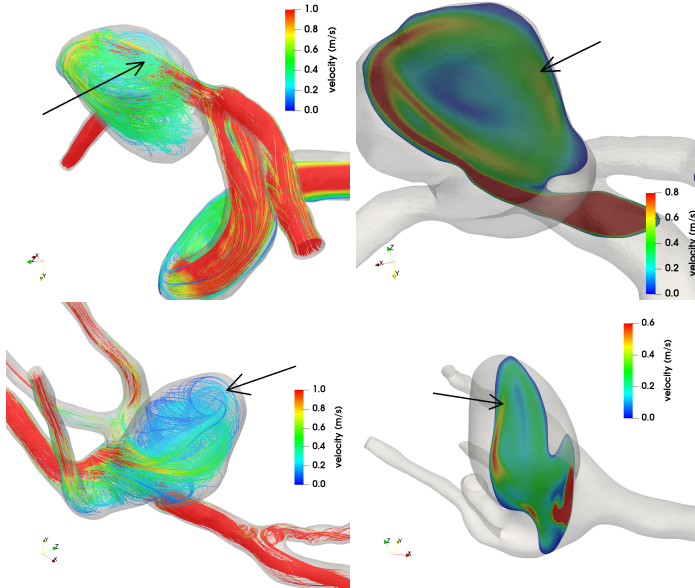

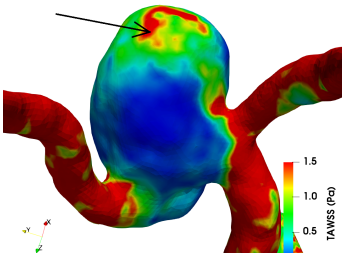
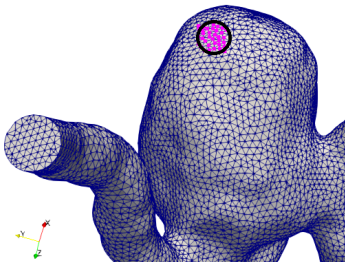
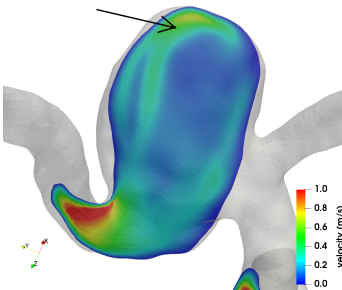
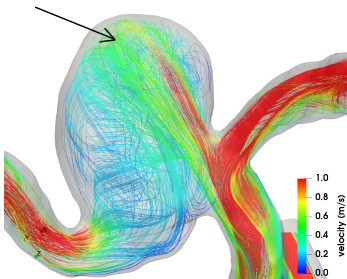
Figure 9b: CT image processing.

Prasklá aneuryzmata

Ruptured aneurysms

Bakalářský program Matematické modelování

- ▶ nový mezioborový bakalářský studijní program spojující matematiku, fyziku a výpočty na počítačích
- ▶ vhodný pro následné studium navazujících magisterských programů:

na matematice:

- Matematické modelování ve fyzice a technice
- Numerická a výpočtová matematika

na fyzice:

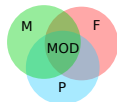
- Matematické a počítačové modelování ve fyzice
- Geofyzika
- Astronomie a astrofyzika
- Meteorologie a klimatologie

matfyz

otevřává nový bakalářský program

Matematické
Modelování

kombinace matematiky, fyziky a počítačových metod

bcmo.d.karlin.mff.cuni.cz

<http://bcmo.d.karlin.mff.cuni.cz>